

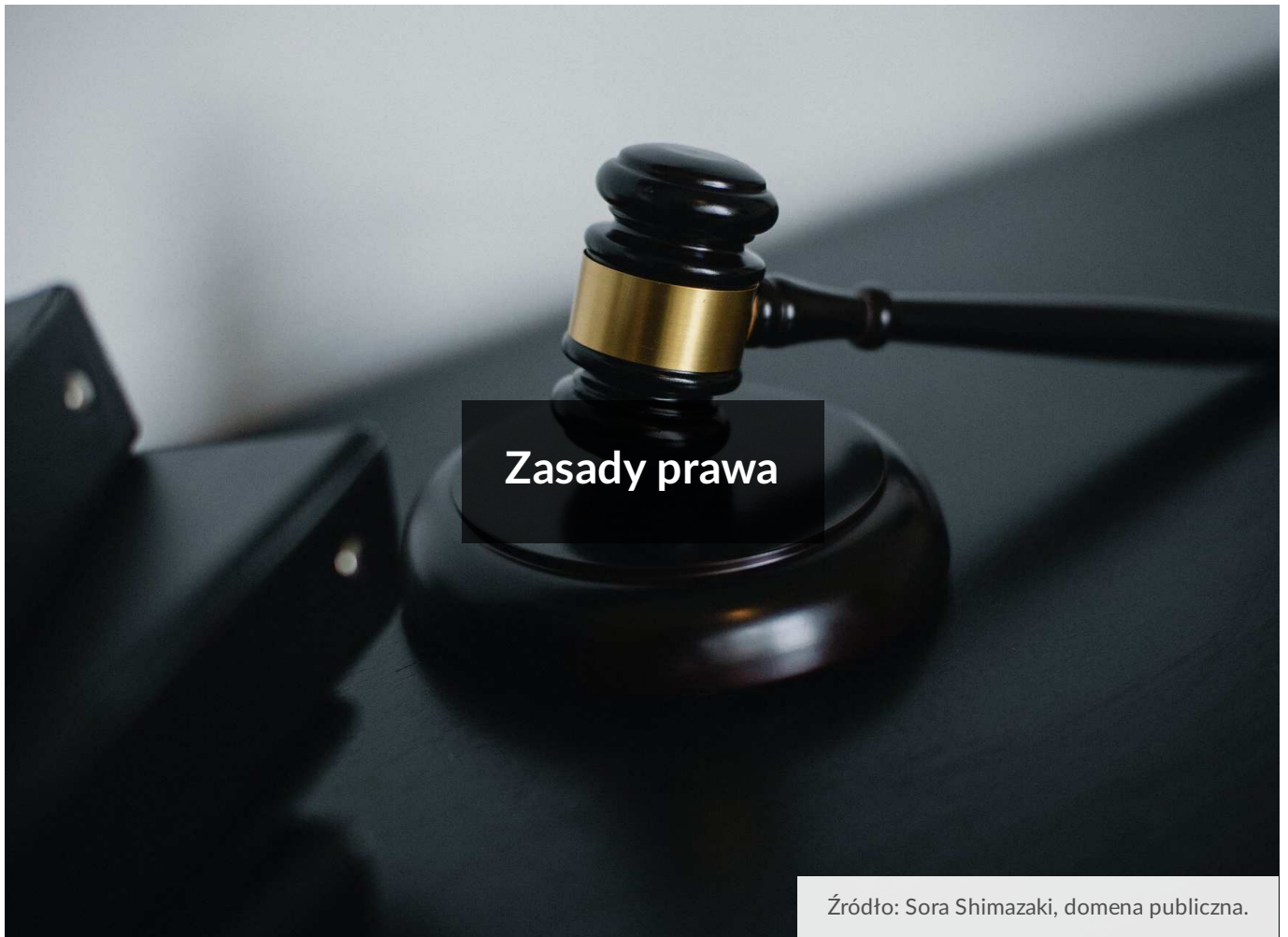
Zasady prawa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 25.06.2020 r.].
- Źródło: *Gmina Lubartów: stwierdzili wygaśnięcie mandatu radnej*, 29.08.2019 r., dostępny w internecie: lubartow24.pl [dostęp 4.11.2019 r.].

- Źródło: *Jak zadbać o jakość stanowionego w Polsce prawa?*, 2.10.2019 r., dostępny w internecie: ceo.com.pl [dostęp 4.11.2019 r.].
- Źródło: *Prawo nie działa wstecz – co to oznacza w praktyce?*, 13.12.2018 r., dostępny w internecie: kancelaria-prawna-poznan.pl [dostęp 4.11.2019 r.].

Źródło: Sora Shimazaki, domena publiczna.

Rzeczpospolita Polska jest państwem mającym kontynentalny system prawny. Charakteryzuje go wyłączność stanowienia prawa przez upoważnione do tego organy władzy ustawodawczej. Jednak to niejedynie zasady prawa, jakie funkcjonują w państwie polskim, bowiem obok prawa stanowionego nasze postępowanie regulują także normy moralne, religijne oraz obyczajowe. Czy wiesz, czym się od siebie różnią i czy potrafisz je scharakteryzować?

Twoje cele

- Przeanalizujesz cechy systemu prawa kontynentalnego.
- Odróżnisz normę prawną od innych typów norm.
- Wyjaśnisz podstawowe zasady prawa.
- Scharakteryzujesz konsekwencje łamania norm prawnych.

Dla zainteresowanych

Czym jest prawo?

Prawo a moralność

System prawny i system moralny – czy coś je łączy?

Źródła prawa, hierarchia aktów prawnych

**Cechy systemu prawa.
Norma prawna i wykładnia prawa.
Gałęzie prawa**

Norma prawna

Przeczytaj

Cechy systemu prawa kontynentalnego

[System prawa kontynentalnego](#) można opisać w kilku ujęciach. Z punktu widzenia historycznego charakteryzuje go ścisły związek z prawem rzymskim i religią chrześcijańską. W prawie kontynentalnym doszło do odłączenia się prawa zwyczajowego od procesu stanowienia i stosowania prawa.

W innym ujęciu, biorącym pod uwagę normy i źródła prawa, występuje hierarchia aktów prawnych ze szczególną rolą konstytucji jako najwyższego aktu prawnego w państwie. [System prawa](#) stanowionego charakteryzuje kompleksowa kodyfikacja prawa sądowego materialnego i procesowego oraz całkowite rozdzielenie procesów stanowienia i stosowania prawa.

Trzecim ujęciem charakteryzującym prawo kontynentalne jest punkt widzenia nauk prawnych. Tu należy zaznaczyć, że nauka prawna nie tworzy norm prawnych ani reguł interpretacji aktów normatywnych. Głównym miejscem kształcenia prawników są uniwersytety, prawo zaś jest tworzone w parlamencie.

Jedna z paremii prawnych na filarach gmachu Sądu Najwyższego. Zastanów się nad jej znaczeniem.

Czym jest norma?

Normą nazywamy określony sposób zachowania się w pewnych sytuacjach, który jest charakterystyczny dla danej grupy społecznej lub jednostki. Normy mogą być **formalne**, kiedy są ustalane przez władze państwowe, i **nieformalne**, kiedy ich autorem są inne podmioty niż władza państwowa. Dlatego za nieprzestrzeganie norm formalnych grożą sankcje formalne, a za nieprzestrzeganie norm nieformalnych sankcje nieformalne.

Podział norm

Prawne

Są one ustanowione lub uznane za obowiązujące przez państwo, za ich nieprzestrzeganie grożą prawnie określone sankcje.

Religijne

Obowiązują wyłącznie członków danej wspólnoty religijnej, wskutek czego mają ograniczony zasięg. Ich pochodzenie wywodzi się od Boga lub instytucji religijnych. Za ich nieprzestrzeganie grozi sankcja religijna. Ponieważ określają stosunki międzyludzkie, są często traktowane jako normy moralne.

Moralne

Mają charakter absolutny, czyli w ich przypadku obowiązuje bezwzględny nakaz lub zakaz określonego zachowania. Mają one uzasadnienie aksjologiczne (dobro/zło). Dotyczą zarówno jednostek, jak i grup społecznych.

Obyczajowe

Są to nawyki dotyczące zachowania się, rytuały, zwyczaje charakterystyczne dla danej zbiorowości lub jednostki. Normą obyczajową jest reguła postępowania wytworzona często w przeszłości. Normy obyczajowe nie oceniają zachowań i nie wartościują ich. Ich zadaniem jest określenie, co wypada, a czego nie wypada w danej sytuacji robić.

Zwyczajowe

To nawyki, określone zachowania, które są charakterystyczne dla danej grupy społecznej lub całego społeczeństwa. Są one zbliżone do norm obyczajowych.

Funkcje norm społecznych

Wyznaczanie porządku społecznego panującego w danym państwie.

Chronienie wartości, zwyczajów i tradycji.

Spoiwo społeczne w danej grupie (funkcja aksjologiczna).

Wyznacznik pewnych zachowań i postaw.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Podstawowe zasady prawa i ich cechy

Zasadą prawa jest norma mająca szczególne znaczenie dla danego aktu, gałęzi prawa lub całego systemu prawa. Zasady prawa mają duże znaczenie dla prawidłowej wykładni przepisów prawa.

Cechy zasad prawa

- są to normy uznawane za szczególnie doniosłe w danym systemie prawa;
- opierają się na podstawowych wartościach leżących u podstaw systemu czy gałęzi prawa;
- mogą być wyrażone wprost (*expressis verbis*) lub pośrednio wynikać z grupy przepisów, mogą również cechować się elastycznością [klauzul generalnych](#).

Dokonując wykładni poszczególnych przepisów, należy mieć na uwadze ich zgodność z daną zasadą prawa.

Trzeba pamiętać, że każda z gałęzi prawa ma własne zasady, które mogą się od siebie różnić, inne są bowiem zasady prawa konstytucyjnego, a inne – prawa administracyjnego czy karnego. Jednak należy pamiętać, że pochodzą one z tego samego rzymskiego źródła prawa, przez co część zasad będzie również wspólna.

Premie prawnicze

Większość zasad prawa wywodzimy ze starożytnego Rzymu, są one nazywane premiami prawniczymi. Są to krótkie, zwięzłe sentencje wyrażające fundamentalne zasady prawa.

Budynek Sądu Najwyższego w Warszawie z premiami prawniczymi. Zastanów się, dlaczego gmach Sądu Najwyższego ozdobiono w ten sposób.

Źródło: Darwinek, licencja: CC BY-SA 3.0.

Podstawowe zasady prawa

Zasada nieretroaktywności

Wyrażona przez paremię prawną „*lex retro non agit*” („prawo nie działa wstecz”). To fundamentalna zasada demokratycznego porządku prawnego, która zasadniczo jest stosowana w prawie karnym, ale również w cywilnym. Oznacza zakaz karania za czyn, który w chwili jego popełnienia nie był przestępstwem, a znamion przestępstwa nabrał dopiero w świetle nowych przepisów.

Zasada *nullum crimen sine lege*

Prawo do obrony

Zasada *ignorantia iuris nocet*

Zasada domniemania niewinności

Zasada *in dubio pro reo*

Zasada jawności procesu karnego

Zasada prawdy materialnej

Zasada obiektywizmu

Zasada swobodnej oceny dowodów

Konsekwencjami nieprzestrzegania zasad prawnych jest odpowiedzialność prawna za ich łamanie.

Słownik

klauzula generalna

(z łac. *clausula generalis*); zwrot niedookreślony o charakterze wartościującym, świadomie dający swobodę decyzyjną i odsyłający do norm pozaprawnych; zawarty w akcie normatywnym, umożliwiający zastosowanie pewnego stopnia dowolności w wykładni prawa

norma społeczna

pojęcie wieloznaczne, używane najczęściej jako względnie trwałe, przyjęte w danej grupie społecznej sposób zachowania jednostki społecznej

paremia prawnicza

krótka sentencja (zasada, maksyma), sformułowana najczęściej przez jurystę będącego uznanym autorytetem prawniczym (z reguły jurystę starożytnego Rzymu), wyrażająca w przystępny sposób fundamentalną zasadę prawną

system prawa kontynentalnego

(z łac. *ius civile* – system prawa stanowionego); system funkcjonowania prawa typowy dla krajów Europy kontynentalnej, obecny także w krajach Ameryki Łacińskiej i w Szkocji; jego podstawą jest stanowienie norm prawnych przez upoważnione do tego podmioty władzy ustawodawczej

system prawa (system prawny)

powiązany ze sobą system elementów tworzących całość obowiązującego prawa na danym terenie, dzieli się on na gałęzie prawa, co jest rezultatem trwającego procesu historycznego ich wykształcenia się

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematami interaktywnymi dotyczącymi budowy normy prawnej i wykonaj ćwiczenia.

Budowa normy prawnej

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wymień rodzaje sankcji.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, jaką rolę pełni dyspozycja.

Ćwiczenie 3

Źródło: Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, online: isap.sejm.gov.pl [dostęp: 6.09.2021 r.].

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Napisz, jaki system prawa obowiązuje w Polsce.

Zaznacz odpowiedź najbliższą twojej.

- system prawa precedensowego
- system prawa mieszanego
- system prawa stanowionego
- system prawa postkolonialnego

Ćwiczenie 2

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Normy dzielimy na formalne i nieformalne.	☐	☐
Normy prawne są zagrożone sankcjami nieformalnymi.	☐	☐
Normy religijne są normami formalnymi.	☐	☐
Nieprzestrzeganie norm obyczajowych jest zagrożone sankcjami nieformalnymi.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Dopasuj pojęcia do podanych definicji.

norma społeczna, prawo kontynentalne, norma religijna, prawo precedensowe, paremia prawnicza

Jest to określony sposób zachowania w określonych sytuacjach, charakterystyczny dla danej grupy społecznej lub jednostki.	
Obowiązuje jedynie członków danej wspólnoty religijnej, jej złamanie jest zagrożone sankcją nieformalną.	
Ten system prawa charakteryzuje kompleksowa kodyfikacja prawa sądowego materialnego i procesowego oraz całkowite rozdzielenie procesów stanowienia	

i stosowania
prawa.

Krótką sentencją
sformułowaną
najczęściej przez
jurystę będącego
uznanym
autorytetem
prawniczym,
wyrażającą
w przystępny
sposób
fundamentalną
zasadę prawną.

Pojęcie nie pasuje
do żadnej
definicji.

Ćwiczenie 4

Połącz prawnicze paremie z ich tłumaczeniami.

rozstrzygnięcie wątpliwości przez sąd na korzyść oskarżonego, nieznanostwo prawa szkodzi, nie ma przestępstwa bez złamania prawa, prawo nie działa wstecz

<i>ignorantia iuris nocet</i>	
<i>nullum crimen sine lege</i>	
<i>lex retro non agit</i>	
<i>in dubio pro reo</i>	

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z dialogiem i wykonaj polecenie.

- Złodziej! Złodziej! Ukradł mi torebkę!
- Nie było jeszcze procesu, ale pani już wydała wyrok.

Źródło: oprac. własne.

Wyjaśnij, do jakiej zasady prawa odwołuje się dialog. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

” *Gmina Lubartów: stwierdzili wygaśnięcie mandatu radnej*

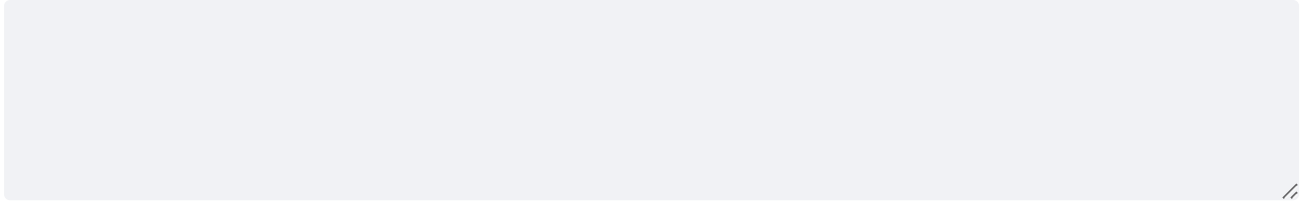
Radni z gminy Lubartów ponownie zajęli się uchwałą dotyczącą stwierdzenia wygaśnięcia mandatu radnej Anny Dobrzyńskiej.

Sprawą wygaśnięcia mandatu radnej zajmowano się już 19 lipca br. Radni nie podjęli jednak wówczas uchwały, a sprawa trafiła do wojewody, który w trybie nadzorczym wezwał Radę Gminy do podjęcia takiej uchwały. Radna Anna Dobrzyńska musiała stracić mandat, gdyż wbrew przepisom łączyła funkcję radnej i ławnika sądowego. Radna tłumaczyła się, że nie miała wiedzy o takim przepisie, a nikt z pracowników gminy i sądu nie poinformował jej o zakazie łączenia obu funkcji. Organ nadzoru wojewody stwierdził jednak, że wyjaśnienia radnej nie zasługują na uwzględnienie z uwagi na brak usprawiedliwienia dla nieznajomości odpowiednich regulacji prawnych przez osobę pełniącą funkcję radnego. Z żadnych przepisów prawnych nie wynika też obowiązek informowania przez pracowników Urzędu Gminy oraz pracowników sądu o istnieniu zakazu łączenia mandatu radnego z funkcją ławnika. (...)

Za przyjęciem uchwały stwierdzającej wygaśnięcie mandatu radnej zagłosowało 10 radnych, 4 wstrzymało się od głosu.

Źródło: *Gmina Lubartów: stwierdzili wygaśnięcie mandatu radnej*, 29.08.2019 r., dostępny w internecie: lubartow24.pl [dostęp 4.11.2019 r.].

Wyjaśnij, czy uzasadnienie wojewody dotyczące tłumaczenia radnej jest zgodne z prawem.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

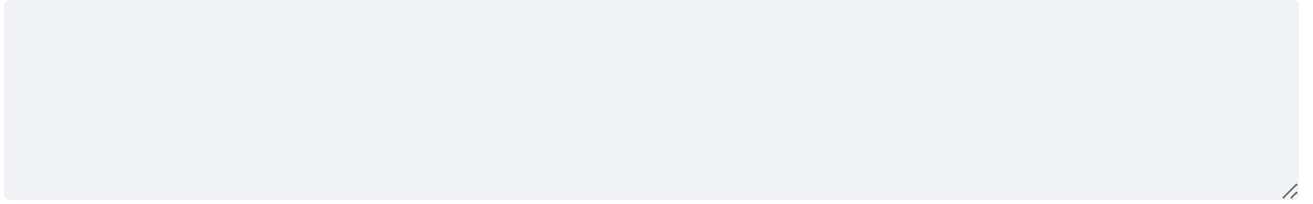
” Jak zadbać o jakość stanowionego w Polsce prawa?

„Należy odrzucić przyzwyczajenia skutkujące pochopnymi pracami legislacyjnymi, z których bardzo trudno się wycofać.

Ustandaryzowanie sposobu oceny potrzeb regulacyjnych ułatwi weryfikację ich trafności – wprowadzi zupełnie nową wartość do procesu legislacyjnego i wyraźnie zwiększy szansę na podniesienie jakości stanowionego prawa. W przypadku przepisów pilnych, które ze względu na czas nie mogą być dogłębnie zbadane na etapie przygotowania, należy wprowadzić czasowy charakter ich obowiązywania, nieprzekraczający dwóch lat” – mówi Marek Kowalski, przewodniczący Federacji Przedsiębiorców Polskich, prezes Centrum Analiz Legislacyjnych i Polityki Ekonomicznej (CALPE).

„Obecne od kilku lat w procesie legislacyjnym tzw. zgłoszenie do wykazu prac Rządu jest daleko niewystarczające i koncentruje się na treści zgłaszanego aktu. Potrzebny jest dokument przekonujący, że decyzja o regulowaniu danego przedmiotu jest faktycznie uzasadniona i konieczna. Należy przyjąć uporządkowany sposób decydowania, który zostanie odzwierciedlony w dokumencie poprzedzającym podjęcie prac legislacyjnych. Taki akt wskaże na potrzebę interwencji legislacyjnej, a w szczególności wyczerpująco i szczegółowo opíše powody odrzucenia działań” – wskazuje Grzegorz Lang, ekspert Centrum Analiz Legislacyjnych i Polityki Ekonomicznej (CALPE).

Źródło: *Jak zadbać o jakość stanowionego w Polsce prawa?*, 2.10.2019 r., dostępny w internecie: ceo.com.pl [dostęp 4.11.2019 r.].

//

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

” Prawo nie działa wstecz – co to oznacza w praktyce?

W przypadku tej zasady polski Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że odstępstwo od niej może mieć miejsce tylko wtedy, kiedy przemawiają za tym istotne powody i kiedy wynika ono wyraźnie z brzmienia ustawy. Sam cel nie uzasadnia zaś przyjęcia jej wstecznego działania. Przy ocenie tego, czy wsteczne działanie przepisu nie czyni go sprzecznym z Konstytucją, pod uwagę trzeba wziąć (oczywiście w zależności od rodzaju sprawy), zasady takie jak:

- zaufanie obywateli do państwa;
- bezpieczeństwo i pewność obrotu;
- stabilność stosunków regulowanych przez prawo;
- ochronę praw nabytych.

Co do zasady, ustawa nie ma charakteru mocy wstecznej. Jednak niekiedy taka restryktywna zasada mogłaby stać się niekorzystna dla pewności obrotu prawnego. W takim przypadku ustawa może wprowadzić zasadę, że mimo iż obowiązuje od pewnego czasu, to należy ją stosować np. do sytuacji, jaką jest posiadanie niezbędne dla zasiedzenia. Jak więc widać, to, że „prawo nie działa wstecz” jest podstawową zasadą prawa cywilnego, zapewniającą stronom stosunku cywilnoprawnego poczucie bezpieczeństwa prawnego. Jej istnienie daje pewność, że nowa ustawa nie posłuży do oceny prawnej skutków stosunku prawnego, który miał miejsce pod rządem dawnej ustawy. Kiedy jednak dany stosunek prawny trwa nadal (czyli

po zmianie przepisów), to w uzasadnionych przypadkach może mieć do niego zastosowanie nowa ustawa.

Źródło: *Prawo nie działa wstecz – co to oznacza w praktyce?*, 13.12.2018 r., dostępny w internecie: kancelaria-prawna-poznan.pl [dostęp 4.11.2019 r.].

Dla nauczyciela

Autor: Jarosław Dyrda

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Zasady prawa

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

V. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

1) wyjaśnia, czym różnią się normy prawne od innych typów norm; wymienia podstawowe zasady prawa (prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, nieznanostwo prawa szkodzi) i wyjaśnia konsekwencje ich łamania.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje cechy systemu prawa kontynentalnego;
- odróżnia normę prawną od innych typów norm;
- definiuje podstawowe zasady prawa;
- rozumie, jakie są konsekwencje łamania norm prawnych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem grafiki interaktywnej „Budowa normy prawnej”;

- mapa myśli.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Uczniowie zapoznają się z systemem prawa obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej – systemem prawa stanowionego oraz zadaniami władzy ustawodawczej. Następnie zespół klasowy zostaje podzielony na grupy (4–5-osobowe) – wyszukują one cechy systemu kontynentalnego w internecie.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie pozostają w grupach i przedstawiają krótko wyniki swoich poszukiwań. Są one zapisywane na tablicy (mapa myśli).
2. Po fazie twórczej następuje weryfikacja propozycji. Jeśli klasa sama nie podała cech systemu kontynentalnego, nauczyciel naprowadza uczniów na te pojęcia.
3. Wprowadzenie pojęcia „norma społeczna” i jej rodzajów: normy prawnej, religijnej, moralnej, obyczajowej i zwyczajowej. Omówienie poszczególnych norm i ich charakterystyka.
4. Przedstawienie funkcji, jakie pełnią normy społeczne w państwie.
5. Wprowadzenie pojęć „zasady prawa” i „paremia prawnicza”. Podanie podstawowych cech zasad prawa i wyjaśnienie związanych z tym paremii prawniczych.
6. Analiza konsekwencji, jakie grożą za łamanie zasad prawa. Burza mózgów – „Co grozi za łamanie norm formalnych i nieformalnych?”. Podsumowanie wiadomości o normach prawnych.

Faza podsumowująca

1. Praca ze schematem poświęconym budowie normy prawnej. Omówienie budowy normy prawnej – koncepcja trójelementowa, koncepcja dwuelementowa, koncepcja norm sprzężonych. Charakterystyka poszczególnych elementów każdej z koncepcji.
2. Rozwiązanie w parach ćwiczeń 5–8 z sekcji „Sprawdź się”.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia z bloku ćwiczeń interaktywnych.

Materiały pomocnicze:

Leszek Leszczyński, *Zasady prawa – założenia podstawowe*, „Studia Iuridica Lublinensia”, vol. XXV, 1, 2016.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą wykorzystać schemat jako materiał pomocniczy w przygotowaniu się do lekcji powtórzeniowej lub jako materiał do prezentacji multimedialnej o normach prawnych.